

ABRAHAMS BEPROEVING

Genesis 22 vs 1-19 volgens TaNaKh,
de Hebreeuwse bijbel

Een parafraserende uitleg op basis van een methodisch concordante en idiolecte vernederlandsing van de Hebreeuwse tekst zoals die door de Masoreten is overgeleverd en voorzien van klinkers en voordrachtsaccenten.

VOORAF:

bedenk,

- a) dat de onderstaande bijbeltekst een vernederlandsing is van een Hebreeuwse tekst, die deel uitmaakt van een bundel Hebreeuwse teksten, die bekend staat onder de naam GENESIS;*
- b) dat die bundel deel uitmaakt van een bundeling van vijf van deze bundels, die bekend staat onder de naam ToRaH (= uitleg),*
- c) dat die bundeling van vijf bundels, de TORAH dus, met nog twee andere bundelingen van bundels, resp. onder de namen NeBieAJieM (= profeten) en KheToeBhieJM (= geschriften), bijeen gevoegd zijn onder de naam TaNaKh in een vorm van in quadraatschrift geschreven Hebreeuws dat na 500 v. Chr. als gesproken taal snel in onbruik raakt,*
- d) dat dit geheel van teksten in de Christelijke wereld bekend is geworden onder de naam Oude Testament;*
- e) dat al deze teksten sinds ongeveer 400 voor Christus met de hand heel nauwkeurig en eerbiedig werden overgeschreven binnen de Judeese (Joodse) synagogale gemeenschappen zowel in het land rond Jeruzalem als ver daar buiten;*
- f) dat deze Judeese (Joodse) gemeenschappen deze teksten jaarlijks voorlezen en zingen, omdat zij aanvaarden en geloven, dat deze teksten tezamen aan henzelf vertellen wie zij zijn - en ook aan niet-Joden.*

vraag je vervolgens af

- a) Wat zegt het (zou het kunnen zeggen) van mensen - deze Judeese synagogegangers - als zij o.a. met dit - ja juist met dit - concrete verhaal over Abrahams en Izaak aan elkaar - en aan buiten staanders - menen hun eigen bestaan en hun eigen bestaanswijze te kunnen c.q. te moeten uitleggen?*
- b) wat bewoog hen tussen 500 en 300 voor Christus ertoe voor tekstenbundels te kiezen, waarin dit 'moeilijke' verhaal - en nog een reeks andere 'moeilijke' verhalen - zo'n centrale rol vervult, dat het bepalend wordt voor hun eigen voortbestaan en hun eigen manier van leven ?*

en onthoud steeds

- a) de oudste terug gevonden handschriften dateren van rond 300 voor Christus, ze zijn geschreven in een oude semitische taal, die alleen medeklinkers als letters kent (zoals*

de moderne vorm van deze taal, het Israelische Iwriet) in een tijd, waarin alle mensen waar ook op de aarde uitgingen van een totaal andere werkelijkheid zowel van natuur en heelal als van het eigen lichaam dan wij nu;

b) dat wij nu slechts via ver-talingen betekenis kunnen verlenen aan deze oude teksten, en dat we ons nooit op een interpretatie kunnen vast leggen.

c) dat het deze vertalingen c.q. interpretaties zijn, die gezag kregen en mensen daardoor in hun religiositeit en ethiek - meer of minder sterk - beïnvloeden.

d) dat de hieronder geboden ver-taling in een vorm van Nederlands staat, waarin de HEBREEUWSE stamwoordsamenhang (= concordantie), het Hebreeuwse grammaticale taaleigen (= idioom) en de Hebreeuwse woordvorming (morphologie) zichtbaar dus leesbaar en hoorbaar zijn gemaakt.

ga nu maar lezen.

....
en-voorts-geschiedt:

Genesis
22.1.

..... |.....\..... .
laat-achter de-inbrengen (nl.)deze,

DEZE INBRENGEN:

In het Hebreeuws: DeBhÁRieM, vaak door 'woorden' vertaald, maar in teksten zoals deze met 'dingen' of 'zaken' of kortweg met 'hierna'(NBG51), in de LXX hier met het Griekse *remata* dat in het gewone Grieks ook 'woorden' betekent. De oude Judeese (Joodse) vertalers uit de laatste eeuwen voor Christus volgen hier en verderop in dit hoofdstuk letterlijk - 'houterig' de Hebreeuwse tekst. Welke DeBhÁRieM waren dat?

a. de geschiedenis van de 'verbondsluiting' tussen Abimelech, koning van Gerar in het zuiden van Kanaän aangaande een belangrijke, uit zeven tappunten bestaande, bron, die van Beer SheBhaNg (Gen.21:22-34) en dat na de bedrieglijke omgang van Abraham met deze Abimelech vanwege de schoonheid van zijn vrouw Sara (Gen.20:1-18).

b. In Gen. 21 wordt dan verteld over de geboorte van Izaäk en over de wegzending door Abraham van Hagar en Ismaël, zijn eerstgeborene. Nu was Izaak alleen bij Abraham en Sara.

c. Daar weer aan vooraf staat het verhaal over Lot, Abrahams neef die Abraham mee had genomen uit Haran, toen hij het huis van zijn vader daar verliet. Lot was daarvoor zelf bij Abraham weg gegaan en woonde inmiddels in de welvarende streek van Gomorra en Sodom (Gen.19). Maar de mensen daar verwoesten hun en zijn toekomst. En Abraham en Sara? Hadden die wel een toekomst - zonder kinderen?

d. Die toekomst was een 'belofte', de belofte van een zoon, terwijl van beide ouders wordt gezegd dat zij 'verstorven waren' (Gen.18). De belofte was al om te lachen en als het zou gebeuren des te meer - en er werd (om) gelachen . . . door Sara en door 'de mensen'.

e. Gen.17 vertelt over de (verbonds)weg die Abarham gaat door het land Kanaän.

f. In Gen. 16 wordt Abrahams eerste zoon geboren, gebaard door . . Hagar een vrouw uit Egypte op Sara's knieën, dat wel, maar het kind is geen Sara's-kind. Abraham stuurt moeder en zoon weg, maar zij komen terug. Maar Sara's kind komt er (nog) niet.

g. In Gen.15 wordt verteld hoe Abraham voor het eerst Kanaän doorkruist ('oversteekt') en daar slachtplaatsen sticht voor JHWH (die . . . van Israël) en hoe in dat land 'ergens' het samen optrekken van JHWH met Abraham (en zijn nageslacht dat er dan niet is) bevestigd wordt.

h. In Gen. 14 horen we over de vijandschap waarmee Abraham in Kanaän te maken krijgt , maar ook met de toewijding, zoals van Melchizedek de koning van Salem (het latere Jerzalem).

i. In Gen. 13 horen we dat neef Lot zijn kinderloze oom in de steek laat en naar de prachtige streek van Sodom en Gomorra verhuist en zo een mogelijke toekomst aan Abraham ontnemt.

j. In Gen. 11:26 wordt van Terach verteld, dat hij pas op 70-tig jarige leeftijd drie zonen kreeg n.l. Abram, Nahor en Haran, terwijl alle vaders voor hem rond hun dertigste kinderen kregen. En dan krijgt Terach ook te maken met het sterven van zijn derde zoon Haran. Daarna trekt hij weg uit Ur der Chadeeën en vestigt zich in Haran.

k. In Gen. 12 HOORT Abraham de opdracht van die-JHWH-van-Israel om zijn vaders huis te verlaten en naar een vreemd land te gaan. Hier lezen we in de geschiedenis van Abraham voor het eerst over die opdracht om opnieuw te beginnen en wel in een landstreek vol mensen die hem een vreemdeling en indringer vinden. Daar sticht Abraham ook voor het eerst een slachtplaats voor die-JHWH-van Israël.

Dat zijn de DeBháRieM die eerder Abrahams leven bepaalden. In Gen. 22 horen we over de laatste van die bepalende DeBháRieM.

..... .
en-gods,
.....<>..... . . . . .
beproeft enwel~AàBh_eRáHám;

GODS:

Dit beroemde verhaal begint met iets te vertellen over 'god-zijn' of 'godsschap', want in TaNaKh functioneert dit woord, 'gods', dat een meervoudsvorm (AæLoHieJM = goden, hier 'gods') heeft, NIET als een naam, maar net zo als in het Nederlands het begrip 'koningenschap' functioneert nl. wat van koningen verwacht mag worden; ofwel: wat mogen we verwachten van een koning? Dat was in de Hellenistische wereld niet anders met zijn vele goden (theoi) en godinnen (theai). Waar krijgen we volgens TaNaKh mee te maken wanneer we godschap toelaten in ons bestaan, of - volgens de LXX - wanneer we met een theos (god) te maken krijgen?

Waar krijgt Abraham mee te maken? Met 'geroepen worden' ('roeping') om te gaan op zich zelf met e e n land als belofte en een zoon als belofte en dan hier tenslotte met **BEPROEFD WORDEN, OP DE PROEF GESTELD WORDEN.**

Met het Nederlandse woord 'beproeven' kunnen alle teksten waarin het in de Hebreeuwse bijbel voorkomt consequent worden vertaald. Hier valt dat werkwoord in het verhaal van Abraham voor de enige keer en in heel het boek Genesis voor de eerste keer. De basisbetekenis van het Hebreeuwse werkwoord is 'proeven', maar het komt alleen voor in de pi'eelmodus en in die vorm betekent het 'be-proeven', en dat is in het Nederlands dus eigenlijk net zo. Godschap uit zich in het 'proeven' van een mens, hier dus van Abraham, wie hij is, wat hij voor iemand is, nu met betrekking tot Izaäk. In deze absolute zin wordt het werkwoord meestal gebruikt. Het gaat dus niet om testen op een specifieke eigenschap of vaardigheid, niet om het testen van Abrahams gehoorzaamheid, zoals in vrijwel de hele Joodse, Christelijke en Islamitische uitleg-traditie wordt beweerd (zie: A. van Harskamp "Terreur van God?"). Wat God straks zegt

tegen Abraham heeft niet de structuur van een eenduidig gebod (laat staan bevel), maar vraagt van hem deze woorden zelf uit te leggen in woorden en handelingen.

.....\..... .
en-voorts-zegt-hij tot-hem,
.....<>.....//..... !
AàBh_eRÁHÁM en-voorts-zegt-hij kijk-hier-mij.
.....| |.....[□].....|
en-voorts-zegt-hij neem~dan-toch enwel~de-stichtzoon-jouwer 2
.....//.....\\...| .....
[enwel~die-ene-jouwer die~jij-bemint enwel~JieTseCháQ,
..... .
en-ga~op-jezelf,
.....<>..... . . . . .
naar~het-land MoRieJáH¹;
.....//.....|..... . . . . .
en-doe-opgaan-hem daar voor-een-opgaander²,
fz.....\..... . . . . .
op één-enkele-van de-bergen,
.<>.....//..... !
die ik-zeg tot-jou.

STICHTZOON: Het Hebreeuwse woord BeN, dat gewoonlijk met 'kind' of 'zoon' wordt vertaald, is verwant met het werkwoord BáNáH, dat meestal met 'bouwen' wordt vertaald, maar de strekking heeft van 'stichten'. Kinderen zijn 'stichtingen' d.w.z. hoe nauw hun verschijning ook verbonden is met het samen gaan van man en vrouw, toch is een kind volgens dat oude werkelijkheidsweten dat ook in TaNaKh geldt, niet hun product: het is gesticht door goddelijk toedoen. En wat van elk kind geldt, geldt zeker volgens Abraham van Izaäk. Hij is zijn zaad zeker, maar kon dat nog als 'vrucht'

¹ = gezien heeft die-JHWH-van-Israël

² De gebruikelijke vertaling: "offer ten brandoffer" voegt aan de Hebreeuwse woorden twee zware noties toe, die daarin als zodanig niet te horen zijn en daarom deze woorden hier voorbarig interpreteren, nl. het begrip 'offer'. Vertalers doen dat niet alleen hier maar b.v. in de meeste teksten van het hele boek Leviticus en wel aan meerdere Hebreeuwse woorden. Ook het woord 'brand' voegen zij toe. Hoewel in de tempeldienst het bedoelde 'opgaan' wordt gerealiseerd door te verbranden, is niet dit de kern van het Hebreeuwse woord; 'afstaan aan God' is de kern, het prijsgeven om Hem en aan Hem - en dat niet voor een 'hiernamaals' maar door hem/haar die in de gestalte van een slachtdier zichzelf doet 'opgaan', deel te geven aan wat het concrete aardse leven kan en moet zijn: *optimaal leven in vrijheid en liefde in dienst van die-JHWH-van-Israël*. Door het begrip 'brand' al direct te laten horen in een vertaling, wordt de lezer afgeleid van de eigenlijke bedoeling van deze beproeving. Om dit verhaal uit Genesis 22 te kunnen verstaan, is bekendheid met het tempeljargon in de boeken Exodus, Leviticus en Ezechiël dus voorwaarde, want alleen van uit die teksten is de functie van het begrip NgoLaH in dit verhaal te begrijpen. Izaäk was het kind dat uit reeds 'verstorven' ouders geboren wordt en dat zal in dit indrukwekkende verhaal bevestigd worden. Het is een uit de doden opgestaan mensenkind, een in het leven teruggeplaatste. En zo kondigt dit centrale verhaal in de Abraham-cyclus reeds de positie aan van Israël, een volk-dat-niet-mag bestaan - volgens eigen zeggen! - , omdat het in Egypte de strijd om het bestaan verloren heeft - hoe kan dit volk er nog zijn? Hoe kan Izaäk het leven overleven? Abraham is niet in staat Izaäks overleven veilig te stellen. Gedood, ondergegaan en er toch zijn: we geven hier geen diepzinnige beschouwingen, maar verwoorden wat Israël vanuit de Torah te horen kreeg en aannam en aanneemt als de eigen oorsprongsgeschiedenis. Wat betekent dat voor hun *geschiedenis*?

na zijn 'af-(ver-)sterven' (want zo meende men in die eeuwen te weten) nieuw gaan leven? Kon zijn vrucht (want zo-iets was toen en nog eeuwen en eeuwen daarna wat de man verliet) bij Sara nog ontkiemen, die het niet meer ging naar de wijze van vrouwen? De vrucht wás ontkiemd en Izaäk wérd gesticht en gebaard.

DIE ENE JOUWER: Hier staat het Hebreeuwse woord JáChieJD. Volgens de lexica betekent het zowel 'enige' als 'eenzame'. Ook klinkt in enkele teksten 'enige' als 'unieke', zo ook hier. We vonden geen Nederlands woord dat al deze noties laat horen. De oude Judeese vertalers in Alexandrië hebben blijkbaar hier ook voor een probleem gestaan, want zij vertalen dit woord met 'ton agapèton' = de beminde, een woord dat direct hierna volgt in de Hebreeuwse tekst. Of zij hier een andere Hebreeuwse versie voor zich hadden, is niet meer te achterhalen. Een overschrijffout is uitgesloten. Izaäk is Abrahams kind, maar hij is dat op een heel bijzondere manier, op een manier die niet kan. Izaäk is niet alleen Abrahams 'gestorven' vrucht, maar wat hem zelf betreft uit een 'doods gebied' voort gekomen (ja 'gebaard' - want dat werkwoord wordt in TaNaKh ook voor mannen gebruikt -) en ook nog uit een doodsgedebied bij Sara gebaard. Izaäk: inderdaad Abrahams JáChieJD, "die ene"! Hetzelfde Hebreeuwse stamwoord (J Ch D) wordt gebruikt aan het slot van vs 6: . . . zij tweeën verenigd. En wat bemint Abraham hem! Het staat er zo uitdrukkelijk.

In de Joodse, de Christelijke en de Islamitische uitlegtraditie wordt de vraag naar de leeftijd van Izaäk gesteld. In vs 12 wordt hij een NáNgàR, een 'bonker' genoemd: een jongen (of meisje) dat net de pubertijd heeft bereikt: 13 of 14 jaar. De veronderstellingen bij sommige uitleggers in alle drie de tradities dat Izaäk ouder, veel ouder is geweest, bv 30 jaar en dus een volwassen partner van Abrahama in deze beproeving zou zijn geweest, is dus niet conform de Hebreeuwse tekst; evenmin de veronderstelling bij anderen dat hij nog maar een kind van 9 of jonger is geweest. Abraham zelf is dan 113 jaar. Izaäk is in dit verhaal - waarschijnlijk - een jongen in de Bar-MieTs'WaH-leeftijd, de leeftijd waarop later Joodse jongens (en in liberale Joodse synagoge-gemeenschappen ook meisjes) mee doen aan zowel de liturgie als aan de Joodse levenswijze volgens de 'geboden'.

EN GA OP JEZELF: Het zijn dezelfde woorden als in Gen.12:1, waarmee Abraham zijn 'oversteek' begon. Moriah is de landstreek waar hij nu heen gaat, daar ligt de berg, die hem gezegd zal worden.

EN DOE OPGAAN HEM VOOR EEN OPGAANDER: "offer hem tot een brandoffer: vertaalt de NBV³ en vrijwel elke andere vertaling. Maar in de NB⁴ staat: "doe opgaan hem tot opgangsgave". De basisbetekenis van het Hebreeuwse werkwoord NgáLáH is volgens alle lexica uitdrukkelijk 'omhoog gaan', 'opgaan'. De werkwoordsvorm die hier staat is de imperatief(gebiedende wijs)+suffix(nl. persoonsaanduiding als object) en wel in de Hiph'ilmodus (de causatieve vervoeging), dus "doe opgaan hem". Hier 'brengen' vertalen laat het Hebreeuws zijn accenten niet leggen en leidt te gemakkelijk tot 'offeren'. Wie concordant wil vertalen (zoals schrijver dezes voorstaat en ook de NB doet), kan niet anders dan 'doe opgaan hem' vertalen en

---

³ De Nieuwe Bijbel vertaling van 2004.

⁴ Df Naardense Bijbel van 2004

consequent dan vervolgen met "voor een opgaander" zoals er dan ook staat in de VB⁵.

Er kan dus 'gewoon' staan: "Doe Izaäk opgaan . . . in het land Moriejah . . .

VOOR EEN OPGAANDER:

Het Hebreeuwse woord NgoLaH wordt algemeen geïnterpreteerd als een 'technische' term voor 'brandoffer' en dus zo vertaald, maar dit woord betekent een enkele keer ook 'opgang' in de zin van een trap, iets dat omhoog loopt dus ja een opgaander. Het Hebreeuws laat direct noch het begrip offer horen noch het begrip brand. Hoewel het in de vele hoofdstukken over de tempeldienst op een gave (dier) betrekking heeft dat door het vuur volledig in rook 'opgaat' ('omhoog gaat'), ligt alle nadruk precies op dit 'opgaan' en juist niet op de manier waarop dat bereikt kan worden nl. verbranden maar wel uitdrukkelijk op een altaar d.w.z. als een RITUEEL, dat een levensopdracht van toewijding aan die-JHWH-van-Israël, de god (gods) van Israël verbeeldt!

Wanneer begint de vertaaltraditie die het Hebreeuwse NgoLaH vervangt door 'brandoffer'? Heel vroeg al in de Griekse Septuagintavertaling van rond 300 v.Chr. en wel met het Griekse holocaustos of holocautama (= totaal-verbranding). MAAR: precies hier in deze tekst heeft de LXX een ander woord: holokarpoosis (= totaal-vervruchting)⁶ en dat tot twee keer toe. De eeuwen later tot stand gekomen LATIJNSE vertaling vervangt dit ongebruikelijke Griekse woord alsnog door het (verlatiniseerde) woord holocaustus. Waarom kozen die oude Joodse vertalers voor dit hoogst ongebruikelijke Griekse woord 'holokarpoosis'? Het lijkt er op dat zij de gebruikelijke weergave 'holocaustos' hier niet hebben willen lezen en ook niet hoefden te lezen. Daar hadden zij (waarschijnlijk) meerdere redenen voor.

1. De Hebreeuwse woordkeuze laat een andere interpretatie toe dan de voor de hand liggende, aan het tempelritueel ontleende, invulling. Welke is niet zomaar duidelijk, maar een ANDERE.

2. De gebruikelijke vertaling leidt tot een uitleg van het verhaal die volstrekt in strijd is met het op vele plaatsen in TaNaKh leesbare scherpe oordeel over wie zijn kinderen slacht als een offer.

3. Zij hebben het verhaal niet gelezen vanuit de optiek, dat Gods Abraham op zijn absolute gehoorzaamheid ging testen, maar zijn verhouding tot deze stichtzoon Izaäk wilde 'proeven'. Niet de verhouding God - Abraham is hier aan de orde, maar de verhouding Abraham ('vader'= 'omvamende')- Izaäk (stichtkindzoon)!

De keuze van de oude kerkvaders om holokarpoosis te vervangen door holocaustus komt voort uit of houdt in ieder geval verband met de ecclesiologie, de kerkleer,

---

⁵ De Vertaalbijbel uit 2018, alleen via www.vertaalbijbel.nl/ te raadplagen.

⁶ Wie dit woord opzoekt in het grote Grieks-Engelse lexicon van Liddl&Scott, ontdekt dat dit woord in het gewone Grieks nergens voorkomt en alleen hier bij deze tekst in de LXX te vinden is. LS beschouwt het als een synoniem van het Griekse holocaustos (of holokautama). Ook het Griekse holokarpoma wordt daar zo opgevat; het komt alleen voor bij Gen.8:20 in de LXX en verder nergens in de Griekse literatuur. De kern van beide woorden is het Griekse karpos en wie dat opzoekt, vindt als vertaling 'vrucht'. Er moet een reden zijn voor de beslissing van de Judeese (Joodse) vertalers van de 3de eeuw v.Chr. om voor het Hebreeuwse NgoLaH juist hier een nieuwe Griekse woordcombinatie te BEDENKEN. De gedachte komt op, dat zij met deze woordkeuze vooruitlopen op het feit dat Abraham geen slachtdier meeneemt en dat hij 'dus' straks alleen vruchten op het vuur kan leggen. Die mogelijkheid wordt o.a. in Lev.5 genoemd voor wie te arm is om een slachtdier naar het altaar te brengen.

die zij toen ontwikkelden, waarin gehoorzaamheid aan de bisschoppen c.q. de apostelen ideologisch ging domineren.⁷

Deze interpretatie is ook te vinden in de paar passages in de Koran waar over 'het offer van Abraham' wordt geschreven. In de Joodse traditie heet dit verhaal - en dat is heel wat anders - 'de binding van Izaak!'⁸

En er is nog een woord in de Hebreeuwse tekst, dat een andere interpretatie kan krijgen, n.l. het Hebreeuwse voorzetsel 'Le'. In de Vertaalbijbel staat niet voor niets: "VOOR een opgaander" en niet 'tot een opgaander'. Er kan dus ook 'gewoon' gelezen worden: "Abraham doet Izaak opgaan voor een . . . opgaander": brand-offer voor wie dit woord verkiest. Wanneer we die vertaling willen aanhouden, impliceert dat nog helemaal niet dat Izaak op het vuur moet worden gelegd. In tegendeel: een dier (of dus: vruchten) wordt in het vuur gelegd om in rook op te gaan en dat is een RITUEEL!. Alleen: over zo'n dier wordt hier niet gerept; dat zal later in het verhaal een thema worden. Bovendien ook al gaat het om het doen opgaan van een dier, dan is de betekenis van dit ritueel, dat Abraham het leven van Izaak in handen geeft van God vanuit de boodschap dat geen vader (omvamide) de toekomst van zijn kind(-eren) werkelijk kan sturen, laat staan veilig stellen. Izaak is hier op een leeftijd⁹ gekomen om dat ook zelf te aanvaarden en die overgang gaan zij samen op een berg in het land Morijah bevestigen en vieren¹⁰.

In Ex 13 wordt voor het eerst in TaNaKh uitdrukkelijk voorgeschreven, dat aan de eerstgeborenen de rite moet worden voltrokken, dat zij en hun 'nakomers' door hun ouders dienen te worden toevertrouwd aan de zorg van God, want hun eigen zorg is niet alleen ten enen male ontoereikend, maar faalt regelmatig ook: dat dienen ouders te beseffen en te aanvaarden; het bepaalt hun verhouding tot hun kinderen. Een andere 'uitweg' dan deze erkenning is er niet: het besef dat deze rite uitdrukt, ouders hun nakomelingen in gevaar brengen en kwetsen. Beproeft God niet juist hierin vader Abraham? Als dat zo is - of in ieder geval zo kan zijn, dan staat God als vader van mensen voor dezelfde opgave. Zoals het vaderschap geen veilige toekomst garandeert, doet het godsschap dat ook niet! Zoals dit vaderschap bij mensen ontvankelijk moet zijn voor correctie, zo wordt het godschap door JHWH ontdaan van willekeur en kleinering.

Samengevat kan het Hebreeuwse NgoLaH vier interpretaties krijgen:

1. een opgaan waarin of waartoe (b.v. als vorm van toewijding aan God) dan ook, dat niet door verbranding wordt nagestreefd c.q. bereikt, maar b.v. door te pelgrimeren naar Jeruzalem;
2. een opgaan dat wel door slacht en verbranding wordt bereikt, maar van een dier in een ritueel dat dankbaarheid en toewijding uitdrukt;

---

⁷ Zoals AvHarskamp onontkoombaar aantoonbaar is deze gehoorzaamheidsideologie de basis geworden van de monotheïstische religies. Hij rekent daar ook het Jodendom toe. Maar in de eerste plaats is dat geen wereldreligie en dus nooit missionair, en in de tweede plaats is noch in TaNaKh noch in de Goednieuwsboodschap sprake van monotheïsme zoals daar sprake van is in Christendom en Islam.

⁸ Maar ook daar wordt vaak ook over 'brandoffer' gesproken.

⁹ Dat zou dus de Bar Mitswah leeftijd kunnen zijn. Dit verhaal zou dus ook de oorsprong van dit ritueel (beter: Liturgie) in de geschiedenis van Abraham kunnen willen plaatsen.

¹⁰ Hier moet gewezen worden op Gen.8:22, waarin in TaNaKh voor het eerst de combinatie voorkomt van 'doen opgaan opgaanders op-de-slachtplaats'.

3. een (ritueel doen) opgaan door verbranding van een dier als losgave van de eerstgeborene van een moeder volgens een specifiek ritueel, waaruit blijkt dat de eerstgeborene (en in hem alle andere kinderen) zo wordt opgedragen aan een leven volgens de ToraH ten overstaan van God; door de invoering van het begrip 'offer' krijgen al deze tempel-rituelen - en ook hier dus - het aureool, dat de bereidheid om anderen, ook dieren, op te offeren en het leven te benemen een heilbrengende handeling is en dat het offer dat gebracht wordt zelf heil bewerkt - een misvatting die de profeten in TaNaKh heftig bestrijden; een aureool dat vreemd is aan de functie van het tempelritueel met dieren en daar zelfs strijdig mee is.

4. een ritueel van door slacht en verbranding doen 'opgaan' van . . . Izaäk. Door die uitleg en vertaling - dominant zowel in de Christelijke traditie als in de Islamitisch en eveneens te vinden in de Joodse traditie - hangt er een geur van destructiviteit en wreedheid om deze tekst. Deze misselijk makende geur kan zich ook gemakkelijk hechten aan enkele latere teksten in het bijbelverhaal, zodat het lijkt of de tekst zelf deze geur wil verspreiden.

Zal Abraham Izaak doen opgaan? en Hoe dan? Wat verbeeldt dit ritueel? Uit wat Abraham doet blijkt zijn verhouding tot Izaäk. Daarin wordt hij beproefd.

Aan het einde van dit verhaal wordt duidelijk dat Abraham door wat hij in ieder geval NIET deed n.l. Izaäk 'terughouden' (Hebreeuws CháSsäK) = 'voor zichzelf houden'= weghouden bij God vandaan,de beproeving heeft doorstaan, maar tegelijk op wat hij WEL meende te moeten doen, scherp wordt gecorrigeerd!

Uit de manier waarop Abraham hier kiest, blijkt zijn verhouding tot Izaäk. Maar we lezen eerst de Hebreeuwse tekst verder.

.....\...../..... . .
en-voorts-schoudert zich AàBheRáHáM in-de-ochtend: 3
 .....| .....
en-voorts-bindt-hij-aan enwel~de-ezel-zijner,
 .....|.....///.....|
en-voorts-neemt-hij enwel~andertwee van-de-bonkers-zijner
 .....
[samen-met-hem,
 .....<>.....\..... . . . .
en-enwel JieTseCháQ de-stichtzoon-zijner;

DE EZEL ZIJNER

Wanneer wij, lezers van nu, deze woorden laten klinken in de resonantieruimte van de hele TaNaKh, dan brengt het noemen van de ezel ons weer in Ex. 13, waar uitdrukkelijk staat dat de eerstgeborenen van de mensen, maar ook die van ezels aan God moeten worden toegeweid via een plaatsvervangend dier. De ezel zal dus niet mogen worden geslacht door Abraham; hij laat het dier straks dan ook bij de bonkers achter. Een ander dier neemt hij niet mee. Wat Abraham nu concreet moet gaan doen c.q. gaat doen op de berg samen met Izaäk wordt daardoor een vraag. Vanwege die ezel heeft hij wel twee knapen mee genomen om bij het dier te blijven als hij met Izaäk verder gaat.

.....| .....
en-voorts-splijt-hij de-houtblokken-van de-opgaander,
 .....
en-voorts-staat-hij-op en-voorts-gaat-hij,
 .....<>.....<>..... !
naar~de-opstaanplaats die~zegt~aan-hem gods.

Hier wordt duidelijk dat Abraham ermee rekent een dier in rook te moeten laten opgaan via een houtvuur en daar uitdrukkelijk Izaäk voor mee omhoog te doen gaan, ja om dat te doen met het oog op zijn stichtzoon Izaäk, opdat dit kind net als zijn vader zal beseffen en aanvaarden dat ook hij geroepen is om op te gaan tot God en dat hij als vader van dit kind het op die opgang dient voor te bereiden en zelfs dat te demonstren aan het doen opgaan in vuur van een stuk vee.

En daartoe STAAT HIJ OP EN GAAT HIJ NAAR

DE OPSTAANPLAATS: in het Hebreeuwse woord MaQoWM dat hier staat, klinkt het werkwoord 'opstaan' uitdrukkelijk door. Het is een plek waar opgestaan kan worden, waar niet neergedrukt en onderdrukt wordt, waar vrijheid gegeven wordt en niet afgenomen wordt. Waar dat is, zal God zelf zeggen.

.....\..... . .
op-de-dag de-derde: 4
 .....\\.....///.....//....
en-voorts-draagt-hoog-heen AàBheRáHÁM enwel~de-wel-ogen-zijner
 .....//.....<>..... !
[en-voorts-ziet-hij enwel~de-opstaanplaats vandaan-van-ver.

Na twee dagen gaan ZIET Abraham, als hij op de derde dag zijn ogen omhoog richt en wel de MaQoWM, de opstaanplaats in de verte. "Daarheen" 'zegt' Gods.

.....\...../..... . .
en-voorts-zegt AàBheRáHÁM tot-de-bonkers-zijner: 5
 .....//.....|..... . .
zit-neer~op-julliezelf hier genoot-met~de-ezel,
 .....\..... . .
en-ik en-de-bonker,
 .....//..... . . . . .
wij-zijn-aan't-gaan tot~herwaarts;
 .....<>.....//..... !
en-wij-zijn-aan't-neer-bukken en-wij-zijn-aan't-terugkeren
[naar-jullie.

De knechten die Abraham meeneemt worden ook 'bonkers' genoemd; ze zullen dus ongeveer even oud zijn geweest als Izaäk. Hier spreekt Abraham erover hoe het verder gaat. En hij zegt veel. Veel commentaren vinden dat Abraham in wezen ZWIJGT, ook al

is hij hier aan het woord. Hij zou hier namelijk niet zeggen waartoe deze tocht zal / moet leiden, hij zou opzettelijk ver-ZWIJGEN, wat hij wel weet n.l. dat hij op weg is om 'daar in de verte' Izaak te slachten. Maar de opdracht die Abraam hoorde spreekt niet over 'slachten' maar over 'doen opgaan' en - letterlijk! - evenmin over 'ten brandoffer' maar over 'voor een opgaander'. Hier spreekt Abraham over 'neerbukken'. En dat kan hij samen met Izaak gaan doen om dan samen terug te keren: SAMEN: WIJ; hij brengt hier onder woorden waarop hij vertrouwt! Maar de twee meegenomen bonkers en de ezel gaan niet verder mee, want de ezel kan hij niet doen 'opgaan'; voor dat dier moet een ander dier uit de kudde gekozen worden om te 'doen opgaan' in de plaats van (= TàChàT, letterlijker: op de drukplek van) elk eerstgeboren mensenkind of ezel..

NEERBUKKEN, zegt Abraham - op een MaQoWM , een opstaan-plaats? Het staat hier! Wat zegt de tekstschrijver hiermee - wat laat hij Abraham zeggen? Wil hij Izaak misleiden zodat hij gewillig blijft? Dat is niet aan te nemen in deze zo zorgvuldig geconcipieerde tekst. 'Neerbukken' dat is - met andere Hebreeuwse woorden -: op je vertegenwoordiging (je aangezicht): met je neus op de grond (proskunese in het Grieks -en 'kunè' is het Griekse woord voor 'hond', wat Moslims doen in de moskee en wat monniken doen bij hun inwijding en bisschoppen bij hun wijding) - is DAT wat Gods van Abraham verlangt c.q. eist? Nee, niet met dat woord valt uit te drukken, waar die-JHWH-van-Israël tot dan Abraham toe wilde bewegen; in tegendeel, dat was 'opstaan' en 'gaan'! Geeft Abraham met dit woord 'neerbukken' aan, dat hij nu al geen uitkomst meer ziet en alles opgeeft? Laten we alleen de vraag stellen en het antwoord open laten.

.....\...../.....\..... . .
en-voorts-neemt AàBheRáHáM enwel~de-houtblokken-van 6
[de-opgaander:
 .....\.....|.....\..... .
en-voorts-stelt-hij(die) op~JieTSeCháQ de-stichtzoon-zijner,
 .....\..... .
en-voorts-neemt-hij in-de-hand-zijner,
 .....<>..... !
enwel~het-vuur en-enwel~het-etensmes;
 .....//.....<>..... !
en-voorts-gaan zij-andertwee verenigd.

Uit wat Abraham, volgens deze bijzondere tekst, meeneemt blijkt dat hij zich voorbereidt op slachten en in rook doen opgaan van een dier, en wel als RITUEEL voor het toewijden van zijn 'unieke' stichtzoon aan Gods, uitdrukking van het besef dat hij Izaak niet als zijn eigendom en ondergeschikte mag en kan beschouwen: Als kind staat Izaak zijn vader niet ten dienste, maar staat Abraham als vader zijn zoon ten dienste enwel bij het leven vanuit de belofte. Of hij die opgave ritueel wil bevestigen, stelt Gods hem op de proef en "gaan zij andertwee verenigd". Weer dat Hebreeuwse woord JáChieJD: Abraham en Izaak zijn een twee-eenheid. Wat daar op die MaQoW M ook plaats vindt, het treft hen beiden! Wat hen beiden verenigt is volgens Abraham mogelijk een brandoffer en daartoe neemt hij hout en vuur mee en ... laat hij de ezel bij de bonkers.

Abraham blijft ook nu binnen de ruimte van wat hij als opdracht van Gods aanvaardt: Izaäk doen opgaan voor een opgaander. De uitleg en vertaling 'TEN opgaander c.q. brandoffer' valt er niet alleen buiten, maar verandert de opdracht in een misdaad en maakt van wie daartoe bereid is een misdadiger. Er is nooit een situatie die het (laten) slachten van kinderen tot een legitieme - laat staan door Gods voorgeschreven - optie verklaart. De weergave in vertalingen van het Hebr. voorzetsel Le in LeNgoLaM door 'ten' i.p.v. door 'voor' en de uitleg en vertaling van het Hebreeuwse NgoLaM door 'brandoffer' is misdadig¹¹.

.....\...../.....//.....|
en-voorts-zegt JieTseCháQ tot~AàBheRáHáM de-omvamende-zijner 7
 .....\
[en-voorts-zegt-hij omvamende-mijner,
 .....<>.....\
en-voorts-zegt-hij kijk-hier-mij stichtzoon-mijner;

HINENIEJ: kijk-hier-mij antwoordt Abraham zijn zoon als hij door hem aangesproken wordt. Dat was ook zijn antwoord toen hij door Gods aangesproken werd. Dat hield toen in: "Ik luister en ik sta tot jouw dienst; ik ben er voor jou". Dat is ook hier de intentie: "Ik luister en ben er voor jou". Dit kind meenemen om hem de weg van het opgaan te wijzen door hem daarin voor te gaan, is de opdracht die Abraham probeert na te komen. Het vervolg op dit HiNéNíeJ kan geen half waar of onwaar antwoord zijn .

....
en-voorts-zegt-hij:
 .....//.....|..... .
kijk-hier het-veer en-de-houtblokken,
 .....//.....<>..... !
en-waar? het-stuk-vee voor-de-opgaander.
 .....\
en-voorts-zegt AàBheRáHáM, 8
 ..||.....//.....//.....<>..... . . . . .
gods is-aan't-zien~voor-zich het-stuk-vee voor-de-opgaander
[stichtzoon-mijner;
 .....//.....<>..... !
en-voorts-gaan zij-andertwee verenigd.

Een STUK (KLEIN-)VEE om op het vuur te leggen om het in rook te doen opgaan: Waar is dat? vraagt Izaäk. Wie eenmaal de destructieve geur van de uitleg- en vertaaltradities

¹¹ De vertaling in de NB (Oussoren) 'ten opgangsgave' is verdedigbaar, mits dan beseft wordt, dat dit 'opgaan' wel de strekking is van het slachten en verbranden op een altaar, maar daarmee niet samenvalt; in tegendeel dat slachten en verbranden op het altaar drukt het falen uit van ouders (vaders = omvanmenden en moeders = moederenden), die hun eerstgeborenen (en via hen alle volgende kinderen) in de tempel opdragen aan een leven volgens de Torah, om die kinderen een levensweg met dit perspectief ('opgang') te bieden. Dat maakt Greta Thunberg ons vandaag de dag hard duidelijk! Dat maken alle adolescenten-legers (sinds Napoleon) duidelijk en vooral alle kindsoldaten.

heeft toegelaten, ruikt die hier. Want Abrahams eerlijke antwoord had moeten zijn: "dat ben jij, mijn zoon". Ontwijkt Abraham hier het eerlijke antwoord? Voor wie deze destructieve geur heeft toegelaten is het antwoord "JA". Dat antwoord geven de genoemde uitleg- en vertaaltradities dan ook. Maar wie die destructieve geur weg blaast, hoort een oprecht antwoord:

GOD IS AAN'T ZIEN VOOR ZICH HET STUK KLEINVEE VOOR DE OPGAANDER. Abraham blijft met dit antwoord binnen de betekenis van het Hebreeuse woord NgoLaH. Kan bij Abraham hier de mogelijkheid zijn opgekomen, dat Izaäk zelf door God zou worden aangewezen? Dat kan. Kan dat? Ja want het (laten) ombrengen onder het motto 'offeren' is in mensengemeenschappen overal op aarde en zeker in Kanaän een daad die weliswaar huivering wekt, maar vooral respect. Abraham (en alle generaties na hem tot nu en wereldwijd) zal daarvan terdege op de hoogte zijn geweest en ook nog de zuigkracht ervan gevoeld hebben. Maar in zijn antwoord aan Izaäk weerstaat hij die duistere optie: God zal er in voorzien - voor hem en voor Izaäk. En daarom klinkt weer die zin:

EN VOORTS GAAN ZIJ ANDERTWEE VERENIGD. Er is geen diepe tweespalt hier tussen deze twee! Die zou er wel zijn wanneer Abraham Izaäk vals gerust had willen stellen. Maar dat detail, dat Izaäk nu het hout voor de brandstapel draagt, maakt dat elke lezer die destructieve geur nog in zijn neus opmerkt. Toch hoeft dat niet. Het is Izaäk die normalerwijze dat hout te dragen krijgt.

....

en-voorts-komen-zij:

9

.....\..... ,

naar~de-opstaanplaats die zegt~aan-hem gods

.....\.....//.....| .....

en-voorts-sticht daar AàBheRáHáM enwel~de-slachtse,

.....<>..... . . . . .

en-voorts-rangschikt-hij enwel~de-houtblokken;

Zij komen aan op

DE MAQoWM, de plaats waar opgestaan kan worden en opgestaan wordt. Daar sticht Abraham

DE SLACHTSE, meestal wordt dit Hebreeuwse woord met altaar vertaald, maar het is afgeleid van het werkwoord 'slachten', waarvan ook het woord 'slacht(gave)' is afgeleid. Hier valt dus voor het eerst in dit verhaal de term 'slachten'. En deze slachtplaats wordt helemaal gereed gemaakt voor de opgaander. Nog altijd valt wat Abraham doet binnen de ruimte van het 'op doen gaan voor een opgaander'. Nog voldoet Abraham aan wat hij Izaäk zei: Gods zal in een stukvee voor de opgaander voorzien. Nog laat zijn handelen niets zien van die duistere destructieve mogelijkheid. Hij doet hier nog alles 'verenigd' met Izaäk. Maar elke lezer van de tekst wordt die destructieve geur in zijn neus weer gewaar. De tekst, c.q. de vertellers, d.w.z. vanaf de eerste af aan, geeft die geur hier ook af. Zal Gods erin voorzien? En HOE dan?

.....| .....

en-voorts-ombandt-hij¹² enwel~JieTseCháQ de-stichtzoon-zijner,

¹² Dit Hebreeuwse werkwoord komt alleen hier maar voor. Een daarvan afgeleid adjectief komt alleen voor in Gen.30 en 31 en betreft daar voorttrekvee dat een huid heeft waarop banden te zien zijn. Verder afleidingen zijn er niet.

.....///.....| .....
en-voorts-stelt-hij enwel-hem op~de-slachtse,
 .....<>..... !
vandaan-van-er-boven-op voor-de-houtblokken.
 .....///.....| .....
en-voorts-zendt AàBheRáHáM enwel~de-hand-zijner, 10
 .....<>..... . . . . .
en-voorts-neemt-hij enwel~het-etensmes;
 .....<>..... !
om-te-villen enwel~de-stichtzoon-zijner.

Abraham liet God niet voorzien in een stuk kleinvee om te doen opgaan. Heeft hij, nu alles in gereedheid was gebracht, nog gewacht, lang gewacht? Had het destructieve om hem heen en in hem het stuur over zijn doen en laten overgenomen? Zou Abraham doorgaan met het op deze manier doen opgaan van zijn beminde zoon Izaäk? Na het OMBANDEN legt Abraham hem op de brandstapel, die elke slachtse, elk altaar is. Ging Izaäk daarin mee, nog steeds vanuit de belofte: God zal voorzien in een stuk kleinvee? Heeft Abraham nog vertraagd omdat hij nog hoopte? We weten het niet. Er staat: "hij zond zijn hand om het etensmes te nemen om af te slachten (villen) zijn zoon". Hij stort hem en zichzelf in wat kwade handelingen zijn. Abraham faalt - diep en volledig. Maar van de harde gevolgen daarvan wordt hijgered.

Hij toont in deze laatste handelingen dat hij in zijn dienst aan Izaäk faalt; want wat doet hij volgens de woordkeuze van de tekst?

* Hij OMBAMDT Izaäk. Daarmee duwt hij Izaäk van zich af: het begin van het 'opgaan' van Izaäk? Izaäk wordt machteloos en weerloos - gemaakt! En wel door diegene die een omvamnde voor hem is - was? Of drukt hij uit te beseffen hoe machteloos hij zelf is om . . . . Izaäk de vrijheid te geven, werkelijke vrijheid en wil hij hem voorgoed ombanden?

* HIJ LEGT HEM OP DE BRANDSTAPEL: Dat is de plek waarop het stuk kleinvee, dat Izaäk 'vertegenwoordigen zou, in zijn plaats in rook kon opgaan voor Gods. Nu ligt Izaäk daar in de plaats van het stuk kleinvee. Met het doen opgaan van een stuk kleinvee, had Abraham tegelijk beleden dat hij in zijn vaderlijke zorg (zijn 'omvamen') ook tekort zou schieten, ernstig tekort zou schieten, ja zijn stichtzoon zou beschadigen, zwaar beschadigen. Hoe zwaar, toont hij door hem op de brandstapel te leggen. Ouders (vaders = omvamenden en moeders = moedeenden) schieten in de zorg voor hun stichtkinderen tekort, ernstig te kort; ze brengen hun kinderen welbewust in gevaar - niemand behoeft lang na te denken om daarvan voorbeelden te vinden. Abraham erkent open en concreet wat hij anders via het stuk kleinvee ritueel had kunnen uitbrengen: ik kan je niet in vrijheid doen opgaan tot een leven in vrijheid - ik ontnem je die vrijheid; maar in dit ritueel zeg ik dit jou, mijn kind en zo wijs ik je toch de weg. Maar wat Abraham hier doet behoort niet tot een ritueel, maar is onderdeel van de destructie die elk menselijk samenleven en dus ook, ja juist de opvoeding kenmerkt.

Rembrandt: Het offer van Abraham, 1635, Ermitage, Leningrad

* HIJ ZENDT ZIJN HAND: hij vraagt zijn hand om mee te werken, maar gehoorzaamt de hand? Hij kan 'dienst weigeren', want de menselijke lichaamziel is geen corporatie maar een coöperatie. Abraham 'handelt' via zijn hand, hij zegt niets, via zijn mond spreekt hij niet wat zijn hart overweegt. Via zijn hand gaat hij dat duidelijk maken.

* EN VOORTS NEEMT HIJ EEN ETENSMES: 'Hij' d.w.z. Abrahams-hand grijpt naar een werktuig, een middel. Geen mes doodt, het is de mens die doodt met dat werktuig. Een gun doodt ook niemand - zegt de Amerikaanse wapenlobby - het is de mens die doodschiet. Maar een mens met een mes is een ander mens dan een mens zonder mes - daar weten we inmiddels ook in de Nederlandse straten te veel van; en een mens met machinegeweer is helemaal een ander mens dan iemand zonder zo'n wapen - enzovoort. Abraham is met het mes in zijn hand een ander mens geworden: hij is de ondergeschikte van het mes, zoals een mens door wapens gedictieerd wordt. Het mes dicteert de hand en de hand dicteert Abraham

*OM TE VILLEN (AF TE SLACHTEN) en hij verandert in een moordenaar van zijn eigen kind. En hij is de enige vader die geen moordenaar van zijn stichtkind geworden is temidden van vaders (omvamenden) die met zo'n vaderlijke hand al dan niet voorzien van een stok of een zweep gehoorzaam zijn aan een bevel al dan niet hoorbaar uitgesproken. Zo staat hij op Rembrandts schilderij: Abraham de moordenaar van Izaäk zijn beminde stichtzoon.

Hij offert Izaäk op: zo wordt het gezegd - waaraan en waarom? Er is geen antwoord. Het is zinloos! Het is geen offer dat door een hoog doel geheiligd wordt. Rembrandt schildert geen offer, maar een misdaad, geen gehoorzaamheid aan een bevel van buiten of van boven; geen ONmenselijke misdaad maar een menselijke misdaad! Dit beeld ver-beeldt een menselijkheid die we het liefst ontkennen en daarom niet willen zien. Net zoals de slag WAARMEE KAÏN ABEL TREFT DIE MENSELIJKHEID VERBEELDT.

Zo ging Abraham invulling geven aan de woorden die hij Gods hoorde zeggen: "Doe hem opgaan TEN opgaander", want er was geen stuk kleinvee. Nee hij had Izaäk niet aan zich gebonden en voor zichzelf gehouden. Zo voldoet hij aan de beproeving van Godswege. Dit is het einde van deze geschiedenis, van een verbijsterend en diep verontrustend VERHAAL over menselijke onmenselijkheid - van een 'voorbeeldig mensenkind! Zoals de kruisiging van Jezus het einde van het evangelie is, tenminste volgens Marcus. Een vader die zijn zoon doodt.

Rembrandt heeft deze vreselijke mens geschilderd in al zijn onmenselijkheid, in al zijn verwoestende eenzaamheid. Het verhaal vraagt van ons lezers om dit beeld op ons netvlies te laten staan - en Rembrandt helpt daarbij. Het is niet het einde, weten we. Maar als we verder lezen, komen we niet weg uit dit einde. Hoor maar:

.....\...../.....///.....|
en-voorts-roept tot-hem de-werkbode-van die-JHWH-van-Israël 11

.....
[vandaan-van~de-helftenhemel,

.....<>.....\..... . . . . .
en-voorts-zegt-hij AàBheRáHám AàBheRáHám;
 .....<>..... !
en-voorts-zegt-hij kijk-hier-mij.

Dan roept
 DE WERKBODE VAN JHWH: Het Hebreeuwse woord MÁL'AàK wordt heel vaak met 'engel' vertaald, ook hier. Maar het kan niet overal in TaNaKh met 'engel' vertaald worden; dan wordt het met 'boodschapper' vertaald. 'Engel' is een verbastering van het Griekse woord 'anggelos' dat ook boodschapper betekent. Het Hebreeuwse MÁL'AàK is ook herkenbaar in het Hebreeuwse woord MÁL'AæKÁH dat met 'werk' wordt vertaald. Om dat accent hoorbaar en leesbaar te houden (wat een concordante vertaling beoogt) staat hier 'werkbode' ('bodewerker' zou ook kunnen) en vertalen we het tweede woord met 'bodewerk'. Alle nadruk ligt in het Hebreeuws (en in het Grieks!) dus op zijn 'boodschap-brengende-werk' en niet op zijn hemelse gestalte; niet die engelgestalte 'dwingt' de aangesprokene, maar de boodschap vraag om gehoor en een antwoord. Die boodschap is afkomstig van

gehouden door deze woorden om die te verhinderen. Abrahams hand bereikt de bonker (weer dat woord) niet! Heeft Rembrandt dat uitgedrukt als hij de werkbode Abrahams hand laat grijpen? Wat in de Hebreeuwse werkwoordsvorm meeklinkt, dient ook in vertaling te klinken: "jij bent niet iemand die zijn zoon slacht".

NIET (BEN) JIJ AAN'T MAKEN JIJ AAN HEM WAT DAN OOK: Weer geen gebod, maar een vaststelling. Geen enkele actie van Abraham richting de ombande bonker is aan de orde! Niets maken AAN hem, vertalen we, maar hier staat weer dat Hebreeuwse voorzetsel Le dat allereerst 'voor' betekent. Niets maken VOOR hem, zou de vertaling dus ook kunnen luiden. Die betekenis is niet meer te horen wanneer we vertalen: "DOE hem niets (aan)". Abraham heeft geen directe taak meer ten behoeve van Izaäk; Abaham heeft eigenlijk helemaal geen taak meer zoals uit het vervolg van Genesis zal blijken.

Na deze persoonsvorm "niet ben jij aan't . . ." volgt nu een constaterende persoonsvorm, ingeleid door

JA NU VOLKÉN IK: 'Volkennen' is heel wat meer dan 'weten'. Het is 'erkennen' en 'onderkennen' en 'bekennen': en nog meer: ten diepste begrijpen en inleven en 'er in kunnen komen' zoals het Nederlands zo mooi kan zeggen, bij iemand binnen komen: VOLkennen dus - naar analogie van 'volbrengen' en 'voltoeien' etc. De werkbode spreekt hier namens een IK en dat is JHWH!

JA ONTZAG HEB JIJ VOOR GODS: Hier staat niet: voor mij of voor JHWH!, terwijl dat toch voor de hand ligt in een zin die met die "IK" begint. Voor de meeste vertalers en uitleggers zijn de woorden 'Gods' en JHWH voor elkaar inwisselbaar, maar er zijn vele teksten in TaNaKh die dat duidelijk tegenspreken o.a. de bekende tekst uit Deut.6:4, het "SheMaNg JieSs'RaAÉL " = HOOR Israel. Welke betekenis heeft hier de keuze van de tekst(schrijver) voor het woord 'Gods'? We nemen in deze vertaling en uitleg de Hebreeuwse woordkeuze van vers tot vers uiterst serieus. Hoewel de eerste (niet meer te vinden en ook niet te 'reconstrueren') tekstschrijver wellicht een mondeling improviserenderwijze verteld verhaal heeft willen opschrijven, kunnen wij NU in de tekst geen nuances van dit type met enige betrouwbaarheid aanwijzen. Wie parafraaserend wil navertellen, kan hier naar eigen voorkeuren na-vertellen. Wie, zoals hier geprobeerd wordt, de letterlijke tekst wil laten staan, geeft alle woorden het volle gewicht. Daarom proberen we deze vraag te beantwoorden: wat bergt de tekst aan betekenis in zich met dit woord 'Gods' hier?

Dat moet aansluiten bij de plek die dit woord in de Hebreeuwse bijbel heeft.

In de eerste plaats is dit woord daar GEEN NAAM, het functioneert in deze taalwereld zoals b.v. het woord 'koning' in onze taal, als functie en als aanspreektitel. Het duidt hem / haar aan die het koningschap uitoefent. Zo duidt het woord 'Gods' aan wie godsschap uitoefenen in deze wereldtijd en in de voor mensen onbekende en onkenbare en daarom huiveringwekkende toekomstige wereldtijd en in de even duistere oer-oer-wereldtijd. Welke zaken? Wat die in de vigerende wereldtijd behelsen, wordt in TaNaKh in twee groepen concrete 'werkzaamheden' opgesomd:

- A) werkzaamheden die ook aan JHWH worden toegeschreven, zoals het zuiverstellen (scheppen) van hemel en land in Gen.1:1; de roeping van Abraham in Gen.12:1 enz.
- B) werkzaamheden die daar niet toe behoren, zoals wat de zonen Gods doen in Gen.6:1 en alles wat toegeschreven wordt aan de goden van andere volken.

Ook JHWH openbaart zichzelf om zo te zeggen als een godsschap-beoefenaar. In zijn godschap laat hij de vraag naar een oerwereldtijd ONbesproken, zoals in TaNaKh blijkt; aanwijzingen hoe deze wereldtijd is begonnen geeft JHWH niet, zodat de conclusies die daaruit voor de onderlinge verhoudingen worden getrokken geen eigen gezag hebben, maar onderhorig zijn aan het oordeel dat voortkomt uit de invulling van deze verhoudingen in TaNaKh en Goednieuwsboodschap. De komende wereldtijd wordt gevat in een belofte, en wel een belofte van een wereldtijd zonder geweld.

De werkbode - dat is JHWH - zegt tegen Abraham dat hij ontzag heeft voor 'godsschap' en dat daaruit blijkt dat hij beseft en uitdraagt dat hij die ene stichtzoon Izaäk moet (willen) maar niet kan / wil toevertrouwen aan die ongewisse toekomst en hem aan die waarschijnlijk - wel zeker wanhopig makende toekomst onttrekt. Abraham kon dit kind niet TERUG HOUDEN, niet onder zijn hoede houden, niet dwingend vast houden, maar aan zijn lot overlaten kon hij evenmin, dat onheilspellende lot - en precies zo sloeg dat noodlot toe: onontkoombaar, waarop het hele verhaal lijkt voor te bereiden. Was zijn herkomst ook al niet een onbeantwoorbare vraag? Deze ene stichtzoon, juist deze had er niet kunnen zijn en kon er daarom beter voortaan ook maar niet zijn. Wat betekent het voor zijn nakomelingen, zijn volk, dat zij een stamvader hebben die er niet kon zijn en toen hij er was hem elke toekomst ontnomen werd door zijn vader?

Dat alles erkent de werkbode JHWH dus en hij verhindert, zonder enig verwijt, dat het lot de toekomst kon vernietigen. Anders gezegd: JHWH diskwalificeert met zijn godschap het algemene godschap. Ook wat JHWH doet is een vorm van godschap, maar dat verdraagt zich niet met het andere overal waarneembare godschap. Het verijdelt dat dit algemene godschap door de grote oppergod het laatste fatale woord kan nemen.

Dit wonderlijke verhaal plaatst alle vaders voor de vraag hoe zij zich verhouden tot hun kinderen, of hun liefde die kinderen vrijheid en dus toekomst biedt. Hoe zij die kinderen ontvangen hebben. Als zij als vaders niet geloven in een toekomst waaraan zij hun kinderen kunnen toevertrouwen en waarop zij hen voorbereiden door liefde en vrijheid te combineren, maken zij hen wanhopig. Misschien zijn er vaders die met deze dilemma's worstelen en hun wanhoop (dreigen te) volgen. Laten we hen begaan? Kijken we weg? Omdat die doem ons zelf de baas wordt? Dat zou geen schande zijn. Dit verhaal stort ons niet in deze doem, maar opent wel onze ogen:

.....\\...../..... . .
en-voorts-draagt-hoog-heen ÀBheRÁHÁM 13

[enwel~de-wel-ogen-zijner:

.....|~..... .
en-voorts-ziet-hij en-kijk-hier een-reebok,

.....//.....<>..... . . . .
gegrepen in-de-vlechtdoorn met-de-horens-zijner;

.....///.....|.....\..... . .
en-voorts-gaat ÀBheRÁHÁM en-voorts-neemt-hij enwel~de-reebok,

.....//.....<>.....
en-voorts-doet-hij-opgaan-hem tot-opgaander

.....//..... !
[op-de-drukplek-van de-stichtzoon-zijner.

Met dit vers had de vertelling na vs 9b (" . . . bouwde (stichtte) Abraham daar een altaar (slachtse), schikte het hout . . . ") verder kunnen gaan; zo had de vertelling moeten kunnen verder gaan, maar hij gaat na vs 9b verder met "bond zijn stichtzoon Izaäk . . . etc.". Maar dat deel van de vertelling legt de betekenis bloot van wat vanaf vs 13 verteld wordt in dit wonderlijke en onuitputtelijke, maar ook huiveringwekkende verhaal. Nu wendt hij zich af van de slachtse met Izaäk erop en hij kijkt om zich heen **EN VOORTS ZIET HIJ EN KIJK HIER EEN REEBOK**: Heeft Gods voorzien in een stuk kleinvee - of is het JHWH ?! Zag Abraham het niet eerder? Was die reebok er al eerder? De tekst geeft geen uitsluitel. Nu kan gebeuren wat de opdracht van Gods aan Abraham in vs 2 aangaf: "Neem je zoon die ene Izaäk en doe opgaan hem **VOOR** een opgaander - een opgangsritueel." In vs 13b staan precies dezelfde woorden als in vs 2. Weer kunnen ze die dubbele strekking hebben: **VOOR** en **TEN** 'opgaander' ('brandoffer', holokarposis in de LXX - ook hier!). Dat wordt nog eens bevestigd in de slotwoorden van vs 13:

OP DE DRUKPLEK VAN DE STICHTZON ZIJNER: de reebok ligt op de slachtse, maar daaronder ligt ('zien' we) . . . Izaäk (nog). Want de gebruikelijke vertaling 'in de plaats van zijn zoon' drukt niet uit wat het Hebreeuws uitdrukt. De reebok (het stuk kleinvee uit vs 7) en de stichtzoon daarnaast staande zijn op elkaar **BETROKKEN**. Wat de reebok aangedaan wordt, wordt Izaäk **RITUEEL** aangedaan; het opgaan in rook van de reebok, is het ritueel dat de bestemming en de redding van Izaäk symboliseert. Zo luidt de "uitleg", de Torah van de eerstgeborene: alles wat het eerst uit de moederschoot voortkomt van de dieren zal worden toegewijd aan de dienst van die-JHWH-van-Israël en zal daarom 'opgaan' (in rook); maar de eerstgeborene van de mensen (en van de ezels) worden 'gelost' ('gevrjwaard') door een dier.

Dat ritueel laat ook nog wat anders tegelijkertijd zien. Elke 'altaar-slachting' in de tempel staat voor een schending van leven buiten de tempel. Israël (de Judese / Joodse synagogale gemeenschap) krijgt te horen dat zij op talloze manieren medeplichtig zijn aan die schendingen en die veelal ook direct veroorzaken. Dat erkennen zij in het slachtritueel binnen de tempel. En bij die erkenning begint de (weder-)opstanding ten leven. Daarom is de tempel een **MaQoWM**: een opstaanplaats. Ook dit ritueel van de 'lossing' van deze bijzondere stichtzoon Izaäk heeft die betekenis: Abraham zal het leven van zijn beminde zoon gaan schenden ten dode toe en hij erkent dat nu hij reebok ritueel slacht.

Deze 'geschiedenis' van Gen.22 is te herkennen telkens wanneer voor een eerstgeborene een dier wordt geslacht. Wat Izaäk heeft ondergaan behoeft geen enkel Joods kind te ondergaan; Izaäk heeft het voor allen ondergaan.¹⁴ Is Abraham een 'prototype' van alle

---

¹⁴ Dit verhaal is ook een verhaal over een eerstgeborene, niet van Abraham, maar van Sara. Het heeft daarom een plaats in de thematiek van de 'lossing' van de eerstgeborenen. Met die thematiek is in TaNaKh de thematiek verbonden van eerstgeborenen die hun plaats moeten afstaan aan later geboren, aan "die ene" die daartoe wordt geroepen. En die thematiek herkennen we ook in de plaats van Israël onder de naties, zoals in Egypte volgens Exodus, maar ook in een reeks van profetische teksten. Tenslotte komt dit thema voor in de teksten over de Messias tot in de Goednieuwsboodschap toe. Telkens komt daar Izaäk te voorschijn zoals b.v. bij Paulus in het bekende vierde hoofdstuk van zijn brief aan de Galaten. De teksten over de plaats van Israel te midden van de naties c.q. de positie van de Joodse synagoge in of buiten het land rond de Jordaan hebben geleid tot de verhalen over de verschijning van dit Israël in Genesis en Exodus - en dus tot een zo eerbiedwaardige tekst als Genesis 22. Het is de vroege Judese synagogale gemeenschap, die ook deze tekst onder ogen kreeg, heeft aanvaard en zorgvuldig heeft overgeschreven en hun

'vaderschap'? Schendt alle menselijk vaderschap het leven van opgroeiende nakomelingen? Zelfs ten dode toe? Is Abraham de vader van allen die dat net als hij erkennen? Is hij in die zin "de vader van alle gelovigen"? Laten we ons dat gezeggen? Dat er vaders zijn die . . . is meer dan genoeg bekend; maar ALLE vaders (ik)? De tekst praat het ons niet aan. Wie de Hebreeuwse woorden van deze tekst stuk voor stuk zo 'laadt' als hier is gedaan, komt voor die vraag te staan. Tot deze erkenning komen - de erkenning van Abraham overnemen, kan niemand een ander voorschrijven - en schrijft de tekst ook niet voor: de vraag klinkt IMPLICIET en niet expliciet. Wie de vraag toelaat, kan in een aantal ongerust makende overwegingen terecht komen.

* Hoe wijd verbreid is eigenlijk het beeld van slaande vadershanden? Kunnen daar machteloze jonge kleine kinderen überhaupt schuldig aan zijn? "Kinderen (zonen) achter het behang plakken": is dat misschien toch meer dan een 'uitdrukking'?

* Is gedwongen kinderarbeid tot in de Afrikaanse grondstoffen mijnen toe voor mij niet heel voordelig? Ben ik medeplichtig? Kan ik er wat aan doen? Doe ik er wat aan? Helpt dat? Dus . . .

* Kindsoldaten zijn heel geschikte, nl. gehoorzame soldaten. De basis van alle moderne legers bestaan uit 'recruten' van 18 - 23 jaar: Daar is Napoleon mee begonnen - en wat een succes! Tot halverwege de 20ste eeuw waren jongens op hun 18e jaar 'dienstplichtig', want nog te 'sensibiliseren' ofwel geschikt (beter: gereed) te krijgen voor het versterken van de heersende elite, door hun geknakte gewetens. Ook de zogenaamde ontgroeningsgebruiken dragen die boodschap uit.

* Zet de generatie die politiek en economisch de macht onder zich verdeelt (de 'vaders van nu') zich werkelijk in om aan de kinderen een min of meer leefbare planeet over te dragen i.p.v. een diep vervuilde en onherstelbaar gewelddadig geschonden werkelijkheid?

* Is die generatie echt bezig om de kinderen te helpen om de gevolgen van de - langzaam voelbaar wordende klimaatverandering te beteugelen?

* Praat de jonge Greta Thunberg inderdaad voor dovemansoren? Worden zij en medestanders niet een wisse dood in gejaagd - niet opzettelijk of toch? - in ieder geval zonder mededogen, want wie geeft echt wat om dit Zweedse autistische meisje? Welke machthebbende veelbezitter laat zijn of haar geweten wakker maken door dit meisje? Ze zijn er - zeker en ze laten soms ook van zich horen. WORDEN zij ook gehoord of vallen ze onder de magische formule van Marcuse's repressieve tolerantie?

* Enzovoort . . .

* Dit zijn voorbeelden uit de actualiteit; hoe ging het in vroeger eeuwen tussen vaders (ouders) en kinderen? Echt anders - beter? slechter misschien?

Is dat niet de boodschap van het Joodse lossingsritueel en dus van Abraham op de berg Moriejah met zijn mes in de hand boven de gebonden Izaäk? Als we dat beseffen, gaat er een schok door ons heen, de schok die het mes loslaat, zoals Rembrandt laat zien. Maar wie brengt vaders (en moeders, want wat doen die als hun kleine jongen wordt afgeranseld zoals Chabot zo onderkoeld vertelt) tot zo'n besef? DIT VERHAAL!

---

nakomelingen heeft overgeleverd. Hoe kwamen zij daartoe? Het zijn bepaald GEEN HELDEN-VERHALEN, IN TEGENDEEL: EER VALT ER NIET MEE IN TE LEGGEN - IN TEGENDEEL, LASTER IS HET GEVOLG. Nogmaals: waarom? Op die vraag is geen antwoord noch in de historie noch hypothetisch. Zoals zoveel andere verhalen uit TaNaKh kan ook dit verhaal gemakkelijk afkeer en afschuw oproepen. Wie die afschuw voelt opkomen, moet zich dan wel afvragen wie die afschuw treft. Wie die vraag toelaat en verder uitdiept, komt - waarschijnlijk - uit bij . . . zichzelf!

En zo is deze heuveltop Moriejah toch een MaQoWM, een opstaanplaats! En hij is dat dankzij het *specifieke* godsschap van JHWH! Daarom vervolgt het verhaal met

.....\\.....//.....//.....<>.
en-voorts-roept AàBheRáHám de-naam-van-de-opstaanplaats (nl.)die 14
 .....\\..... . . . . .
[die-JHWH-van-Israël is('t)-aan't-zien;
 .....|.....\\..... .
aldus is-aan't-gezegd-woorden vandaag,
 .....//.....<>..... !
op-de-berg-van die-JHWH-van-Israël is('t)-aan't-gezien-woorden.

"JHWH is 't aan't zien" benoemt Abraham nu deze berg; eerder in vs 8 zei hij nog tegen Izaäk: "Gods is't aan't zien". Daarvoor in vs 5 had Abraham uitgelegd dat hij met Izaäk naar die berg ging "om zich neer te bukken". En door zijn besluit om Izaäk te slachten bukte hij zich diep "uit ontzag"(vs 12) voor Gods. Maar de berg is een MaQoWN een plaats om op te staan. De naam van de berg is dan ook MoRieJAH.

.....//.....<>.....<>..... . . . . .
en-voorts-roept de-werkbode-van die-JHWH-van-Israël
[naar~AàBheRáHám; 15
 <>..... !
andermaal vandaan-van-de-helftenhemel.
 .....|.....//.....<>..... . . . . .
en-voorts-zegt-hij bij-mijzelf ben-ik-aan't-bezevenen 16
[konde-van~die-JHWH-van-Israël;

. .
ja:
 fz.....//.....\\.....|.....\\..... .
ter-toebuiging-daaraan dat jij-maakt enwel~de-inbreng (nl.)deze,
 .....//.....<>.....//..... !
en-niet houd-jij-terug enwel~de-stichtzoon-jouwer
[enwel~die-ene-jouwer.

BEZEVENEN: meestal wordt dit Hebreeuwse werkwoord vertaald met 'zweren'. Omdat de basis van dit werkwoord het woord 'zeven' is, wordt terwille van de concordantie (en idiolectie!) met 'bezevenen' vertaald. Wat er dan gezegd wordt, valt onder het beslag van het bijzondere en heilige getalwoord 'zeven'.

KONDE: de werkbode spreekt nu met zoveel woorden namens die-JHWH-van-Israël.
 INBRENG: Hebreeuws: DaBhaR; het wordt zowel met 'woord' als met 'aangelegenheid' vertaald. Waar het ene woord klinkt, klinkt het andere ook. Dat bereikt het Nederlandse 'inbrengen'. Gen.22 begint met 'laat na deze inbrengen'. Er is weer een 'inbreng'; een DaBhaR aan toegevoegd. Die inbreng bestaat daaruit, dat Abraham zijn zoon niet voor zichzelf en onder zijn beslag heeft gehouden, maar hem overgeleverd heeft, nee toevertrouwd heeft aan een toekomst waar alleen Gods van weet en hij zelf niets - en daarom Izaäk daaraan met geweld zou hebben kunnen onttrekken: een steeds opdoemende neiging van vaders en bedreiging voor kinderen en zeker zonen. Die is

door JHWH verijdeld en die is sindsdien door dit verhaal verijdeld voor wie het leest en verstaat.

.....\..... . .
ja~inzenend ben-ik-aan't-inzegenen-jou: 17
.....\\..... |
en-veel-makend ben-ik-aan't-veel-doen-zijn
.....| .....\..... .
[enwel~het-kiemsel-jouwer als-de-sterren-van de-helftenhemel,
.....| |.....<>.....\..... . . . .
en-als-het-zand dat(is) op-de-lip-van de-zee;
.....\..... .
en-voorts-is-aan't-wegvangen het-kiemsel-jouwer,
.....\..... !
enwel de-poort-van de-vijanden-jouwer.

Hier laat de tektschrijver van ooit de uit het voorafgaande zo bekende zegenwoorden horen. Dat is opmerkelijk, omdat de tegenstelling met de eenzaamheid van Abraham hier op deze heuvel MoRieJaH wel erg groot is. Maar het wordt des te opmerkelijker, wanneer we ons realsieren dat die talrijkheid van Israel c.q. van de Judese synagogale gemeensvhappen al een feit is, wanneer deze tekst geschreven wordt. Hoe kwamen Joden er toen toe om met zo'n verhaal de 'onmogelijke' oorsprong van hun volksbestaan te 'verklaren'? We zullen het nooit weten - ze deden het en blijven het door vertellen. Met de vertaling

INZEGENEN onderstrepen we dat het om heel concrete beloftes gaat; 'zegenen' kan op alles slaan.

KIEMSEL: Volgens het toenmalige werkelijkheidsweten (de eeuwen waarin deze teksten opgeschreven werden) was het zaad van de man al een volledige vrucht, die alleen maar moest kunnen ontkiemen. En dat kon alleen in de moederschoot en wel daarom omdat daar de leven brengende lucht (de Geest) de vrucht kon bereiken. De kern van het Hebreeuwse woord is ook 'kiem' en zoals trouwens ook van het Giekse woord sperma. Daarom zijn al die volken kinderen van Abraham. Die kinderen 'baart' de man wel, maar kan die 'stichtingen' niet doen ontkiemen en uitgroeien tot menselijken: dat doet de vrouw, omdat in de vrouw de Geest de vrucht bereikt.

WEGVANGEN: Meestal wordt dit Hebreeuwse werkwoord met 'in bezit nemen' of 'beërven' vertaald. In de kernbetekenis komt noch de notie 'bezit' noch die van 'erven' voor, maar wel de notie 'vangen' in de zin van 'ontvangen'; maar dat is in het Nederlands een te passief woord, beter is daarom 'wegvangen', een vorm van ontvangen' en tegelijk 'ophalen'. Dit werkwoord beheerst vele teksten die betrekking hebben op de belofte aan Israël van een WOONgebied rond de Jordaan. Het gaat daarbij niet om - door Israël c.q. de Judeeërs (Joden) - met geweld afpakken en in eigen bezit nemen en evenmin om een soort erfenisrecht. Het drukt uit dat Israël's komst voor dit gebied en de mensen een weldaad is, waardoor aan misbruik van land, van dieren en van mensen (vrouwen) een einde kan komen en er een vrede wordt bereikt, die meer is dan het beteugelen van geweld, een vrede die bestaat uit goede verhoudingen. Alleen zo kan de volgende uitspraak van de werkbode begrepen worden.

.....\..... .

<>.....\..... . . . . .

al-af de-naties-van het-land;

.....||.....//.....<>..... !

om-de-kwetshieligheid daarvan-dat jij-hoort bij-de-stem-mijner.

INZEGENEN heeft in het Nederlands een doelgerichte strekking anders dan 'zegenen', Dat karakteriseert ook het Hebreeuwse BáRàK: ergens mee inzegenen of ergens toe inzegenen. De 'naties van het land'(de land-naties) zegenen zich IN MET een volgens de Torah-levend Israël en daar is de verhouding 'vader (omvamende) - zoon (stichtkind) getekend door Abrahams 'doen opgaan' van Izaäk en zijn eigen opgang - in de betekenis zoals die in het voorafgaande is uitgelegd door daarbij de Hebreeuwse woordkeuze gewetensvol te volgen, in de overtuiging dat die tot in detail doelbewust ooit is bedacht c.q. is voortgekomen uit de diepgaande bezinning van Judeese profeten over de identiteit van de na-exilische synagogale gemeenschap. In hun woordkeuze hier - maar waar niet in TaNaKh - hebben zij zich laten leiden door de betekenis die elk Hebreeuws woord heeft binnen het grote tekstverband van Torah (uitleg), NeBieJieM)profeten) en KheToeBhieJM (geschriften). En die volheid van betekenissen probeert een concordante en idiolecte vertaling in Nederlandse woorden en woordcombinaties te borgen. Die werkwijze ligt ook ten grondslag aan de wat bizar aandoende woordcombinatie

OM DE KWETSHIELIGHEID, Hebreeuws: NgéQèB¹⁵. Het is afgeleid van het zelfstandig naamwoord NgáQéBh, dat het woord voor 'hiel' is, maar ook de notie 'achteraankomend' en 'kwetsbaar' meekrijgt. In de lexica wordt op grond daarvan aan het van dit zelfstandig naamwoord afgeleide werkwoord de betekenis 'bedriegen' gegeven, zoals in Gen.26 waar over de geboorte van Ezau en Jakob wordt verteld, dat Jakob de hiel pakt van Ezau en daaraan zijn naam ontleent: JàNgæQoBh / Jakob, waarbij de letterlijke betekenis 'hielpakker' via 'hielenlichter' wordt uitgelegd als 'bedrieger'. Maar een 'hielpakker' hoeft nog geen 'hielelichter' te zijn, laat staan een bedrieger. Wie concordant probeert te vertalen en die typisch Hebreeuwse (en zelfs algemeen Semitische) sfeer van dit stamwoord wil vernederlandsen, komt met 'bedriegen' niet uit. In al die teksten gaat het wel om 'kwetsen'. Bij de hiel is een mens (maar ook elk hoefdier) kwetsbaar. Hier in Gen.22:18 is dit zelfstandig naamwoord, dat we daarom met 'kwetshiel' vertalen bijwoordelijk gebruikt, zoals dat veel vaker te zien is in het Hebreeuws. In het Nederlands gebeurt dat heel zelden. Daarom hebben we hier een omschrijving gekozen: om de kwetshieligheid van. Wat betekent dit nu - wat zou het kunnen betekenen? Dit: dat Abraham zich door de manier waarop hij de oproep "doe opgaan hem voor een (tot) opgaander (opgangsritueel) zichzelf en Izaäk uiterst kwetsbaar heeft gemaakt en door die kwetsbaarheid een ingezegende is en een inzegening is. De gebruikelijke vertaling 'omdat' laat hier niets van horen / lezen.

Wat Abraham zo kwetsbaar maakte, is zijn

HOREN naar de stem van Gods en vanuit die instelling ook naar de stem van JHWH. Niemand vertaalt hier 'gehoorzamen' - en terecht niet. Maar in de uitleg tradities van dit verhaal wordt steevast alle nadruk juist op die GEHOORZAAMHEID gelegd - ten

¹⁵ Een volledige uiteenzetting van het betekenisveld van de Hebreeuwse woorden waarin de stam van de drie medeklinkers Ng, Q en B te herkennen is, staat onder de rubriek 'VERANTWOORDING' op de website 'www.vertaalbijbel.nl (De Vertaalbijbel).

onrechte. Want hoe sterk dit begrip ook verwant is met 'horen', het impliceert dat een mens zonder nadenken moet doen wat er tot hem gezegd wordt. En 'horen' vergt precies dat een mens wel nadenkt (= hoort, luistert - maar ook dit woord heeft die bevelsintentie gekregen), begrijpt en zelf staat achter wat hij/ zij hoorde in die opdracht. En dat bijbelse 'horen' maakt kwetsbaar. Wie hoort kan zich niet beroepen op 'bevel is bevel', die weet zich verantwoordelijk. Wie gehoorzaamt, beroept zich wel op dit 'bevel-is-bevel' en verantwoordt zich niet! In deze tekst kiest geen vertaler voor 'gehoorzamen'. Wie concordant vertaalt, vertaalt DUS nergens dit Hebreeuwse woord met 'gehoor-zamen', maar altijd met 'horen'- en doet dat dan ook bij de vertaling van het Griekse woord akouo in de Goednieuwsboodschap (NT). Bijbels horen maakt een mens kwetsbaar. Dit horen maakt Joden kwetsbaar, vanaf het tij dat zij deze woorden uit Deut.6:4 in de mond namen: "HOOR JieSSeRÁAÉL JHWH de gods jouwer, JHWH één-enkel". Dat horen maakt hen in Jezus' tijd kwetsbaar en maakte Jezus kwetsbaar. Het maakt de huidige staat Israël kwetsbaar. Gehoorzamen maakt niet kwetsbaar+ ongehoorzaamheid evenmin.

.....//|..... .
en-voorts-keert-terug ÀàBheRÁHÁM naar-de-bonkers-zijner, 19
 .....//.....//.....<>.....\..... . . . .
en-voorts-staan-zij-op en-voorts-gaan-zij verenigd
[naar~BeAÉR ShèBàNg;
 .....//|.....//..... !
en-voorts-zit ÀàBheRÁHÁM in-BeAÉR ShèBàNg.

Het verhaal, de tekst leidt ons terug naar de plaats waar de eigenlijke 'opgang' begon: DE BONKERS; weer dat woord, deze jonge knapen, waartoe ook Izaäk behoort. En VERENIGD, JáChieJD, weer dat woord. Zo staan ze op en gaan ze naar BERSEBA, Hebreeuws: BeAÉR (bron) SheBàNg (zeven), de 'zevenbron' die Abraham zelf had gevonden, weliswaar op het territoir van Abimelech. Daar ZIT Abraham in het land dat JHWH hem die hoorde wees. Dat zou ook de laatste en definitieve woonplaats van Izaäk worden. In Gen. 26 wordt verteld, dat Izaäk daar zaaide en oogstte, dat hij daar van herderende nomade een akkerbouwende ingezetene werd. Dat wordt van Jakob niet verteld, wel van Ezau. Berseba een woestijnstreek die is gaan bloeien.

Bert van Kooij,
 Amersfoort, oktober 2021